



Piękno ponad wszystko!

Bibliografia:

- Źródło: Stanisław Przybyszewski, *Confiteor*, [w:] *Programy i dyskusje literackie okresu Młodej Polski*, oprac. Maria Podraza-Kwiatkowska, Wrocław 2000, s. 218–225.
- Źródło: Charles Baudelaire, *Hymn do piękna*, [w:] tegoż, *Kwiaty zła*, tłum. Zbigniew Bieńkowski, Kraków 1990, s. 61.



Piękno ponad wszystko!

Portret Oscara Wilde'a

Źródło: Napoleon Saron, 1882, Metropolitan Museum of Art, domena publiczna.

Przełom XIX i XX wieku starał się wyzwolić sztukę z zaangażowania ideologicznego. Jej naczelnym celem miało być nie, jak dotąd, wychowywanie odbiorcy, ale zapewnianie wizualnej czy intelektualnej przyjemności. Artysta stawał się stwórcą, istotą absolutnie wybitną i wtajemniczoną. Tworząc to, co piękne, kreował też samego siebie, ponieważ wierzył, że tylko życie wyrafinowane i przesyccone estetyzmem ma sens.

Już wiesz

1. W dostępnych źródłach wyszukaj informacje biograficzne dotyczące dwóch francuskich poetów przełomu XIX i XX wieku: [Paula Verlaine'a](#) oraz [Arthura Rimbauda](#). Sporządź krótką notatkę.

2. Znajdź w internecie i przejrzyj pierwszy numer najsłynniejszego młodopolskiego czasopisma literacko-artystycznego 'Życie'.

3. Zapoznaj się z filmem Agnieszki Holland *Całkowite zaćmienie* (1995).

4. Przeczytaj *Portret Doriana Gray'a* [Oscara Wilde'a](#).

Stanisław Przybyszewski



Stanisław Przybyszewski

1868 – 1927

- to jedna z kontrowersyjnych postaci Młodej Polski. Był prozaikiem, poetą, dramaturgiem i nowelistą oraz 'przywódcą' cyganerii artystycznej Krakowa. W Krakowie też był redaktorem czasopisma 'Życie'. Jego żona - norweska pianistka, Dagny Juel - była typową *femme fatale*: obiektem westchnień, a niekiedy nawet przyczyną samobójstw młodych artystów. Stach natomiast (tak nazywali go przyjaciele), uchodził za głównego skandalistę młodopolskiego Krakowa, aranżera niekończących się alkoholowych imprez i człowieka uwikłanego w liczne romanse (między innymi z żoną Jana Kasprowicza, Jadwigą).

Ćwiczenie 1

Zastanów się i napisz, jaką rolę w społeczeństwie odgrywał artysta romantyczny. Określ jego najważniejsze cechy.

Ćwiczenie 2

Napisz, jaką postacią był artysta na przełomie XIX i XX wieku. Określ, czy był przywódcą społeczeństwa, mentorem, czy raczej *outsiderem* zagubionym w świecie.

Polecenie 1

Zredaguj własną definicję *piękna*. Zapisz ją poniżej lub w zeszycie.

Confiteor



Strona tytułowa czasopisma „Życie” z *Confiteorem* Stanisława Przybyszewskiego

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Confiteor Stanisława Przybyszewskiego po raz pierwszy opublikowany został w 1899 roku w najważniejszym krakowskim czasopiśmie literacko-artystycznym 'Życie'. Następnie artykuł ten ukazał się w tomie *Na drogach duszy* (Kraków 1900 oraz 1902).

” Stanisław Przybyszewski

Confiteor

Sztuka nie ma żadnego celu, jest celem sama w sobie, jest absolutem, bo jest odbiciem absolutu – duszy. A ponieważ jest absolutem, więc nie może być ujętą w żadne karby, nie może być na usługach

jakiejskolwiek idei, jest panią, praźródłem, z którego całe życie się wyłoniło.

Sztuka stoi nad życiem, wnika w istotę wszechrzeczy, czyta zwykłemu człowiekowi ukryte [runy](#), obejmuje wszechrzecz od jednej wieczności do drugiej, nie zna ni granic, ni praw, zna tylko jedną odwieczną ciągłość i potęgę bytu duszy, kojarzy duszę człowieka z duszą wszechnatury, a duszę jednostki uważa za przejaw tamtej. Sztuka tendencyjna, sztuka pouczająca, sztuka-rozrywka, sztuka-patriotyzm, sztuka mająca jakiś cel moralny lub społeczny przestaje być sztuką, a staje się [biblia pauperum](#) dla ludzi, którzy nie umieją myśleć lub są zbyt mało wykształceni, by móc przeczytać odnośne podręczniki – a dla takich ludzi potrzebni są nauczyciele wędrowni, a nie sztuka.

Działać na społeczeństwo pouczająco albo moralnie, rozbudzać w nim patriotyzm lub społeczne instynkta za pomocą sztuki, znaczy poniżać ją, spychać z wyżyn absolutu do nędznej przypadkowości życia, a artysta, który to robi, niegodny jest miana artysty.

Sztuka demokratyczna, sztuka dla ludu, jeszcze niżej stoi. Sztuka dla ludu to wstrętne i płaskie banalizowanie środków, jakimi się artysta posługuje, to plebejuszowskie udostępnienie tego, co z natury rzeczy jest trudno dostępnym.

Dla ludu chleba potrzeba, nie sztuki, a jak będzie miał chleb, to sam sobie drogę znajdzie.

Zwlekać sztukę z jej piedestału, włączyć ją po wszystkich rynkach i ulicach to rzecz świętokradcza.

Tak pojęta sztuka staje się najwyższą religią, a kapłanem jej jest artysta. Jest on osobisty tylko wewnętrzną potęgą, z jaką stany duszy odtwarza, poza tym jest kosmiczną, metafizyczną siłą, przez jaką się absolut i wieczność przejawia.

Był on pierwszym prorokiem, który wszelką przyszłość odsłaniał,

a tłumaczył runy zapleśniałej przeszłości, był magiem, co przenikał najgłębsze tajemnice, obejmował tajne związki wszechświatów, przeczuwał i odkrywał ich wzajemne na siebie działanie, a z wiedzy tej tworzył sobie moc, co gwiazdy na niebie w ich biegu zastanawiała, był wielkim mędrce, który wiedział najtajniejsze przyczyny i tworzył nowe, nigdy nie przeczuwane syntezy: artysta ten, to *ipse philosophus, daemon, Deus et omnia*.

Artysta nie jest sługą ani kierownikiem, nie należy ani do narodu, ani do świata, nie służy żadnej idei ani żadnemu społeczeństwu.

Artysta stoi ponad życiem, ponad światem, jest Panem Panów, nie kielznany żadnym prawem, nie ograniczany żadną siłą ludzką.

Jest on zarówno święty i czysty, czy odtwarza największe zbrodnie, odkrywa najwstrętniejsze brudy, gdy oczy w niebo wbija i światłość Boga przenika.

Bo nie zna on praw i ograniczeń, jakie objawy duszy ludzkiej w to lub owo koryto wpychają, zna on tylko jedynie potęgę tych przejawów, równie silną w cnocie czy w zbrodni, w rozpuszczeniu czy w skupieniu modlitwy. [...]

Artysta, który nagina się do wymagań poszczególnego społeczeństwa, pochlebia mu, podaje mu przeżuty i lekki do strawienia obrok (zapomniałem, że mówię o artyście, zacząłem mówić o pokornym wole roboczym).

Artysta, który pragnie poklasku, a skarży się na małe uznanie tłumu, stoi jeszcze w przedsionku sztuki, nie czuje się jeszcze panem, który łask nie żebrze, tylko hojną ręką je na tłum rzuca i nie pragnie podziękować – tej pragnie tylko plebejusz w duchu, tej pragną tylko dorobkiewicz.

Artysta, który się skarży, że rozrzucając skarby swego ducha kała swą duszę przez zetknięcie się z tłumem, przeszedł święty próg, ale się

myli. Człowiek nie uznający żadnych praw, stojący ponad tłumem, ponad światem, kłać się nie może.

Źródło: Stanisław Przybyszewski, *Confiteor*, [w:] *Programy i dyskusje literackie okresu Młodej Polski*, oprac. Maria Podraza-Kwiatkowska, Wrocław 2000, s. 218–225.

Ćwiczenie 3

Zinterpretuj tytuł [Confiteor](#) w kontekście całego utworu Stanisława Przybyszewskiego.

Ćwiczenie 4

Określ, jaki gatunek literacki reprezentuje „Confiteor”. Wymień jego główne wyznaczniki.

Ćwiczenie 5

Określ, co jest głównym tematem *Confiteoru*.

Ćwiczenie 6

Wymień rodzaje sztuki, jakie krytykuje młodopolski artysta w *Confiteorze*. Podaj przyczyny krytyki i argumenty, którymi się posługuje.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, czym – według Stanisława Przybyszewskiego – jest sztuka.

Ćwiczenie 8

Określ rolę sztuki formułowaną przez autora *Confiteoru*.

Ćwiczenie 9

- Zinterpretuj sformułowanie: 'Sztuka nie ma żadnego celu, jest celem sama w sobie, jest absolutem, bo jest odbiciem absolutu – duszy'.
- Określ, do którego hasła słynnego na przełomie XIX i XX wieku nawiązuje Stanisław Przybyszewski.

Ćwiczenie 10

Wyjaśnij, kim jest artysta charakteryzowany przez Stanisława Przybyszewskiego i jaką rolę odgrywa w społeczeństwie.

Ćwiczenie 11

Zaznacz określenia, jakimi artysta jest nazywany w *Confiteorze*.

☐ mędrzec

☐ szaleniec

☐ kosmiczna siła

☐ inteligent

☐ czarodziej

☐ prorok

☐ Pan Panów

☐ „filozof, szatan, Bóg i wszystko”

☐ kapłan

☐ społecznik

Polecenie 2

Zinterpretuj zaznaczone w poprzednim ćwiczeniu określenia w notatce do gazetki szkolnej.

Ćwiczenie 12

Określ, które elementy romantycznej koncepcji artysty Stanisław Przybyszewski akceptuje, a które - odrzuca. Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 13

Irlandzki twórca Oscar Wilde w przedmowie do swej powieści *Portret Doriana Graya* napisał: 'Nie ma książek moralnych lub niemoralnych. Są książki napisane dobrze lub źle'. Znajdź w tekście Stanisława Przybyszewskiego fragment o podobnej wymowie.

Ćwiczenie 14

Określ, z jaką dziewiętnastowieczną doktryną filozoficzną koresponduje *Confiteor*? Zacytuj fragmenty potwierdzające twój sąd.

Polecenie 3

Czy zgadzasz się z poglądami Stanisława Przybyszewskiego? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Hymn do piękna

” Charles Baudelaire

Hymn do piękna

Czy jesteś, Piękno, z nieba czy też z piekła rodem?
W twym spojrzeniu anielskim i szatańskim płynie
Cnota mącona zbrodnią, przesyta truty głodem,
Możesz przejrzeć się w sobie jak pragnienie w winie.

W twych oczach jutrznie wstają, zapadają zorze,
Zapach świeżości ronisz jak po burzy kwiecie,
Przez filtr całunków z ust swych podobnych [amforze](#)
Sączysz słabość w herosa a zuchwałość w dziecię.

Czy jesteś blaskiem gwiazdy, czy prochem ciemności?
Jak wierny pies za tobą idzie przeznaczenie.
Rządzisz, za nic nie biorąc odpowiedzialności
I jak popadło siejesz radość i cierpienie.

Idziesz po trupach drwiąc z ich daremnych żywotów.
Gnój nie jest twym diamentem najskromniej bajecznym,
Mord, ulubieniec twoich najdroższych klejnotów
Na brzuchu wzdętym pychą drga w transie tanecznym.

Ćma skwiercząc w ogniu świecy modli się: kapłanko
Światła, bądź pochwalona, spal sny nierozumne!
Kochanek gdy pochyła się drżąc nad kochanką
Jest jak umierający, co pieści swą trumnę.

Nieważne, czy przybywasz z nieba czy też z piekła,
Jeśli, monstrum genialne z marzenia i błota,
Do tej nieskończoności, która mnie urzekła
Tajemnicą wieczystą, otworzysz mi wrota.

Nieważne, czy cię począł Bóg czy [bies](#) w otchłani,
Czy lśnią welurem oczu wstydy czy bezwstydy,
Jeśli ujmiesz, jedyna królowo i pani,
Choć trochę nędzy życiu, a światu ohydy.

Źródło: Charles Baudelaire, *Hymn do piękna*, [w:] tegoż, *Kwiaty zła*, tłum. Zbigniew Bieńkowski, Kraków 1990, s. 61.

Ćwiczenie 15

Określ, skąd wywodzi się Piękno według poety Ch. Baudelaire'a .

Ćwiczenie 16

Wymień cechy Piękna.

Ćwiczenie 17

Wyjaśnij, dokąd Piękno ma doprowadzić artystę.

Ćwiczenie 18

Określ, co stanowi dominantę kompozycyjną wiersza.

Ćwiczenie 19

Wyjaśnij, na czym polega i czemu służy kontrast zastosowany w wierszu.

Polecenie 4

Przygotuj głos w dyskusji na temat: 'Czy refleksja o pięknie jest tylko zadaniem dla poetów?'.

Polecenie 5

Napisz recenzję wybranego dzieła sztuki z dowolnej dziedziny, które uznasz za stworzone zgodnie z kanonami piękna.

Preteksty

Przełom XIX i XX wieku to bez wątpienia czas artystów, dla których sztuka była najwyższą religią. Nazywani wyznawcami religii Piękna, całym swoim życiem udowadniali, iż tworzenie sztuki (a nawet zamienianie siebie w jej dzieło) to jedyny, choć dla wielu kontrowersyjny sens życia.



Portret Oscara Wilde'a

Źródło: Napoleon Sarony, domena publiczna.

Oscar Wilde

1854 – 1900

– przedstawiciel dziewiętnastowiecznego estetyzmu. Irlandzki poeta, prozaik i dramatopisarz słynął ze swej erudycji i błyskotliwego poczucia humoru, a przede wszystkim z niespotykanej nonszalancji i ekstrawagancji. Dbał o swój wygląd nawet w szczegółach, miał długie włosy i nosił udekorowane kwiatami ubrania. Był zwolennikiem idei *sztuka dla sztuki* – w powieści *Portret Doriana Graya* pisał: 'Każda sztuka jest bezużyteczna' oraz 'Artysta powinien stwarzać piękno, ale nie wkładać w nie nic ze swego życia. Żyjemy w epoce, kiedy ludzie tak się obchodzą ze sztuką, jak gdyby miała być pewnego rodzaju autobiografią. Zatraciliśmy abstrakcyjny zmysł piękna'.

Życie Oscara Wilde'a skończyło się tragicznie.

Ostatnie chwile życia autor *Salome* spędził w Paryżu, jako człowiek zubożały i schorowany. Jego grób znajduje się na cmentarzu Père Lachaise.



Portret Roberta de Montesquiou

Źródło: Giovanni Boldini, 1897, Musée d'Orsay, Paryż, domena publiczna.

hrabia Robert de Montesquiou-Fézensac

1855 – 1921

Najsłynniejszy dandys przełomu XIX i XX wieku. Przystojny arystokrata, który odziedziczył w spadku duży majątek, starał się stworzyć z siebie i swojego życia dzieło sztuki. Mimo że zajmował się twórczością literacką, uchodził w wielu kręgach za grafomana, który bardziej niż o kunszt językowy, dbał o piękne wydanie swych dzieł.

Radosław Okulicz-Kozaryn w książce *Mała historia dandyzmu* przytacza jedną z wielu anegdot dotyczących osobliwego hrabiego: 'Pewnego jesiennego dnia potraktował swoje ubranie jak kompozycję różnych odcieni szarości. «Czy Pan nosi żałobę?» – spytano go. «Tak – odpowiedział – po martwych liściach»'.

Robert de Montesquiou miał wielu przyjaciół w środowisku artystycznym, dla których stanowił źródło inspiracji.

Polecenie 6

Określ, jakie wrażenie wywarł na tobie film Agnieszki Holland *Całkowite zaćmienie*.

Polecenie 7

Wskaż, co zwróciło twoją szczególną uwagę.

Polecenie 8

Przeanalizuj styl bycia i miejsce w społeczeństwie francuskich artystów przełomu XIX i XX wieku.

Polecenie 9

Zapoznaj się z portretami i notkami biograficznymi dwóch naczelnych estetów końca XIX wieku – Oscara Wilde'a i [Roberta Montesquiou](#). Zredaguj notatkę o artystach.

Polecenie 10

Wyjaśnij, czy wyznawanie religii Piękna miało sens, czy było dziwne i groteskowe. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Polecenie 11

Jak myślisz, czy Oscar Wilde i Robert Montesquiou odnaleźliby się we współczesnym świecie? Uzasadnij swoje zdanie.

Zadaniowo

Polecenie 12

Napisz wypowiedź argumentacyjną na temat: 'Jaka idea sztuki bardziej do Ciebie przemawia – sztuka dla sztuki czy sztuka zaangażowana ideologicznie, mająca na celu zmianę świata?'. Rozważ problem, odwołując się do:

- *Portretu Doriana Graya* [Oscara Wilde'a](#),
- wybranej lektury obowiązkowej,
- wybranego tekstu kultury.
- Przedstaw również swoje zdanie i je uzasadnij. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 wyrazów. Uzasadnij swoją odpowiedź i poprzyj ją przykładami.

Polecenie 13

Inspirując się *Confiteorem* Stanisława Przybyszewskiego, napisz swój własny manifest dotyczący sztuki, muzyki lub innej dziedziny artystycznej, którą się interesujesz.